

Виши асистент др Мирјана Пупић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЈАВНИ БИЉЕЖНИЦИ У ВИЗАНТИЈИ

Допринос Византије у развоју нотаријата значајан је, чак много већи него што се то до сада истицало. Ипак, табелиони у Јустинијаново доба још нису на нивоу на коме ће бити касније, у десетом вијеку. Тај став аутор потврђује детаљном анализом византијских табелиона у тзв. Епарховој књизи, насталој у том периоду. Овом збирком прописа регулисана су правила понашања великог броја различитих професија као што су јувелири, банкари, трговци воском, кожари, месари, пекари итд. Колики значај је имала професија нотара говори чињеница да је прво поглавље овог едикта посвећено управо њима, очигледно најважнијој професији међу двадесет двије трговачко-занатлијске корпорације. Затим, професија нотара је најбоље обрађена од свих других колегија који се појављују у Правилнику. На прилично исцрпан начин регулише се низ питања везаних за рад табелиона, гдје они постају знатно озбиљнија институција, са одговарајућом професионалном организацијом. Садржи 26 параграфа док остале корпорације имају упола или чак знатно мање параграфа. Околност да неки писци овај дио Епархове књиге сматрају првим нотарским кодексом на свијету додатно потврђује значај овог законодавног подухвата.

Кључне ријечи: Табелион; Табелионске исправе у Јустинијановом праву; Епархова књига.

***

Термин *tabellio* спомиње се први пут у римским изворима 215. године нове ере, у тексту класичног правника Улпијана.¹ У тексту се говори да управник провинције води службене књиге *libri de officio proconsulis*

Мирјана Пупић, mirjana.pupic@pravni.ues.rs.ba.

¹ D.48.19.9.4. *Ulpianus libro decimo de officio proconsulis: „Nonnumquam non advocatibus cui interdicitur, sed foro plusest autem foro quam advocatibus interdiceret, si quidem huic omnino forensibus negotiis accommodare se non permittatur. Solet autem ita vel iuris studiosis interdici vel advocatis vel tabellionibus sive pragmaticis“.*

и да је овај високи државни функционер у оквиру своје власти могао да забрани неким правним стучњацима обављање послова на форуму у неком граду. Из овог Улпијановог текста закључујемо да је управник провинције могао да забрани адвокатима и *tabelliones* да састављају документе и службена писма и стављају на њих печат, што би значило да је контролисао њихову дјелатност. Међутим, из овог текста не видимо разлоге због којих се могла донијети овако строга забрана.²

Термин *tabellio* највјероватније потиче од ријечи *tabula* односно *tabela*, који је означавао дрвене плоче са издигнутим рубом четири до пет милиметара да се на њу излије танак слој воска, како би се на њему писало. Дрвене плоче за писање могле су бити у облику диптиха (двје плоче спојене и поткријеplене једна преко друге) или триптиха (три плоче) повезане жицом која је пролазила кроз направљене двје рупе на свакој плочи, тако да су се могле отворати и читати као књига.³

Поред Дигеста о правном положају римских *tabelliones* говоре и други дијелови Јустинијанове кодификације, као што су *Институције* и *Кодекс*, који су ступили на снагу у периоду од 528. до 534. године нове ере. Такође, врло значајна питања рада *tabelliones* и доказне снаге њихових исправа обрађена су у каснијим Јустинијановим *Новелама*, збирци нових царских конституција.

Tabelliones су били јавни писари са одређеним правним знањем. Они су своју службу уз одговарајућу накнаду стављали на располагање физичким, угледним лицима, састављајући им правне акте (тестаменте и друге правне послове) и разне друге поднеске. Дакле, табелиони као приватна професионална лица помажу својим клијентима приликом писања исправа које су се најчешће односиле на неке правне послове у којима су те странке учествовале. Табелиони су на градским трговима имали своје канцеларије (*statio*), гдје су обављали свој посао. Власник канцеларије није морао бити сам табелион, него неко друго лице које је добило концесију за тај посао.⁴ У Јустинијановом праву табелиони су почели да полагају заклетву пред префектима да ће непристрасно обављати свој посао, последице чега је префект табелиону додјеливао печатни прстен, којим је овај печатао документа. На тај начин им је држава исказивала посебно повјерење, али их је почела да контроли-

---

² Више о табелионима вид. Н. Мојовић, „Историја латинског нотаријата“, *10 година нотаријата Републике Српске*, Бања Лука 2018, 105–131; Н. Мојовић, „Од римског табелиона до модерног нотара“, *Правна ријеч* 1/2004, 129–155;

³ Више у Д. Стојчевић, „*Tabulae ceratae herculanensis i expensilatio*“, *Анали Правног факултета у Београду* 1958/2, 130; Детаљније о табулама и у Ж. Бујуклић, *Форум Романум-римска држава, право, религија и митови*, Београд 2005, 507–508.

⁴ М. Костренчић, *Fides publica (јавна вера) у правној историји Срба и Хрвата до краја XV века*, Београд 1930, 86.

ше, јер су за свој посао добијали одобрење од државних органа. Ипак ни тада табелиони нису представљали особе јавне вјере на које држава преноси јавна овлашћења, чије би исправе имале јавну снагу и аутентичност јавне исправе. О томе свједочи чињеница да је Јустинијан Новелом 73. од 4. јуна 538. године предвидио опширну и детаљну процедуру како се доказује аутентичност исправа уопште, а тиме и табелионских у грађанским поступцима. Наиме, у погледу исправа које је сачинио табелион, а чију вјеродостојност судија утврђује, поред тога што је табелио својом заклетвом потврдио своју комплецију, потребно је да буду присутни и свједоци при склапању правног посла и да је то потврђено њиховим потписима. Стога, за правну ваљаност докумената уводе се три степена провјере: предност се даје свједоцима, затим табелионима и помоћницима, а тек на крају сравањању рукописа.⁵ Даље, Јустинијан је у Новели 44 од 15. августа 537. године регулисао обавезу табелиона да убудуће морају бити лично присутни, под пријетњом губитка свог *stacia*, када се саставља неки правни акт.⁶

Да би приватна исправа коју саставља табелион била ваљана, Јустинијан је захтијевао да буде написане краснописом (*mundum*), затим да је табелион мора довршити (*complere*) и коначно странке морају потврдити да су њену садржину прихватиле (*absolvere*).⁷ Како би се отежа-

⁵ Novelae 73. од 4 јуна 538. године.

⁶ *Novellae 44.* од 15. августа 537. године. *De tabellionibus et ut protocolla a dimittant in chartis: "Litem paulo ante audivimus praesenti legi praebentem occasionem. Ex persona quidem mulieris cuiusdam ferebatur documentum, litteras quidem eius non habens (erat enim harum ignara), completum autem a tabellione et <a> tabulario subscriptionem habens eius et testium ostendens praesentiam. Deinde dum quaedam dubitatio super eo fieret, muliere dicente non esse a se delegata quae charta loquebatur, qui litem audiebat, quaerebat a tabellione cognoscere negotii veritatem, denique tabellionem deduxit. At ille litteras recognoscere dixit completionis tabellionis, non tamen nosse aliquid horum quae secuta sunt; nec enim sibi ab initio penitus delegatum, sed commisisse cuidam suorum hoc facere, neque postea venisse ad completionem, sed rursus alii hoc commisisse. Et is quidem, qui affuit completioni, venit, nihil nec ipse dicens se nosse (etenim neque scriptor fuit documenti), sed solum docuit quia praesente se hoc dimissum sit. Nec cui ab initio delegatum est inventus est: unde, nisi per testes iudex valuisset agnoscere causam, pure periculum patiebatur undique negotii cadendi notitia. Et illud quidem competentem meruit examinationem atque decretum.*

⁷ C.4.21.17 pr: "Contractus venditionum vel permutationum vel donationum, quas intimari non est necessarium, dationis etiam arrarum vel alterius cuiuscumque causae, illos tamen, quos in scriptis fieri placuit, transactionum etiam, quas instrumento recipi convenit, non aliter vires habere sancimus, nisi instrumenta in mundum recepta subscriptionibusque partium confirmata et, si per tabellionem conscribantur, etiam ab ipso completa et postremo a partibus absoluta sint, ut nulli liceat prius, quam haec ita processerint, vel a scheda conscripta, licet litteras unius partis vel ambarum habeat, vel ab ipso mundo, quod necdum est impletum et absolutum, aliquod ius sibi ex eodem contractu vel transactione vindicare: adeo ut nec illud in huiusmodi venditionibus liceat dicere, quod pretio statuto necessitas venditori imponitur vel contractum venditionis perficere vel id quod emptoris interest ei persolvere.

ло фалсификовање параграф II Новеле 44 је забрањивао табелионима да пишу исправе на другом папирусу осим на оном који је снабђевен *protocollum*, тј. првом страницом, на којој је словима под правим углом, између осталог, исписано име *comes sacrorum largitionum* (највиши функционер пореске администрације у Константинопољу) и датум када је сачињен. Обавеза табелиона је да чувају *protocolla* прикаченог за папиресе које им је држава дала за новац, да користе у свом раду. Ово правило важило је само за Константинопољ.

Јустинијан је Новелом 47 прописао посебан систем датирања. Табеллиони, као и сви који су сачињавали акта како у Константинопољу тако и у провинцији, требало је да користе троструку датацију: година императора, година конзула и пореског периода, и још дан и мјесец састављања.⁸

Значајна је Јустинијанова конституција из 530. године којом је заштитио жене у погледу преузимања обавеза за другог, обзиром да је у римском праву било забрањено женама да преузимају обавезе за другог. Наиме, Јустинијан је дао посебну снагу исправи о таквој изјави жене коју је сачинио табелион наређујући да тако написан акт мора бити потврђен путем потписа три свједока. Он је то образложио разлогом непромишљеног обавезивања жене за другог.⁹

Наведени примјери јасно показују да табелиони у Јустинијаново доба још немају организацију нити одговорност какву су имали у доба Епархове књиге настале у десетом вијеку у Цариграду. Њу је формално објавио епарх, одн. префект – управник града Константинопоља 912. године, посљедње године владавине Лава VI Мудрог. Ова збирка прописа примјењује се и касније, па је и проширена додацима насталим за вријеме царава Нићифора II Фоке и Јована I Цимискије¹⁰. Дакле, *Епархова књига* је била живи документ који је био подложен промјенама везаним за живот корпорација које су доводиле да се документ допуњавао

⁸ *Novellae 47*. од 31 августа 537. године. (*Ut praeponatur nomen imperatoris documentis, et ut latinis litteris apertius tempora inscribantur*) *Unde sancimus et eos quicumque gestis ministrant, sive in iudiciis sive ubicumque conficiuntur acta, et tabelliones qui omnino qualibet forma documenta conscribunt <sive> in hac magna civitate sive in aliis gentibus, quibus nos praesidere dedit deus, hoc modo incipere in documentis: “Imperii illius sacratissimi Augusti et imperatoris anno toto”, et post illa inferre consulis appellationem qui illo anno est, et tertio loco indictionem, mensem et diem. Sic enim per omnia tempus servabitur, et pro imperii memoria atque consulatus ordine et reliqua observatione interposita documentis inadulterata haevalde constituuntur.*

⁹ C.4.29.23.1. *Sed si quidem in ipso instrumento intercessionis dixerit sese aliquid accepisse et sic ad intercessionem venisse et hoc instrumentum publice confectum inveniatur et a tribus testibus consignatum, omnimodo esse credendum eam pecuniam vel res accepisse et non esse ei ad senatus consulti velleiani auxilium regressum.*

¹⁰ Н. Селаковић, „Корени латинског типа нотаријата“, *Анали Правног факултета у Београду* LXV-3/2017, 158.

током X вијека, том златном периоду византијске ренесансе. Од проналаска овог рукописа 1893. године *Епархова књига* је преведана на више језика, али је тек недавно постала доступна и на српском језику када је објављен цјеловит превод и коментар овог извора.¹¹ Овом збирком прописа регулисана су правила понашања великог броја различитих професија као што су јувелири, банкари, трговци воском, кожари, месари, пекари итд. Колики је значај имала професија нотара говори чињеница да је прво поглавље овог правилника посвећено управо њима, очигледно најважнијој професији међу двадесет двије трговачко-занатлијске корпорације. Затим, професија нотара (тавуларија) је најбоље обрађена од свих других колегија који се појављују у Правилнику. На прилично исцрпан начин регулише низ питања везаних за рад табелиона, гдје они постају знатно озбиљнија институција, са одговарајућом професионалном организацијом која контролише рад нотара. Садржи 26 параграфа док остале корпорације имају упола или чак знатно мање параграфа. Напомињемо да је то и једино интелектуално занимање које је обрађено у *Епарховој књизи*.

У члану 24 овог зборника табелион се паралелно назива и грчким термином *symbolaiographos* (писац уговора). Овај термин се задржао до данас у савременом грчком праву за означавање нотара.¹² Почетни параграфи посвећени су томе како неко може бити примљен у редове табелиона. Наиме, нове табелионе су бирали и примали у корпорацију већ постојећи табелиони и њихов „предсједник коморе“ – *primicerius*, али уз сагласност јавне власти. Кандидати су морали бити беспрекорне прошлости и честитости, вјешти у говору и писму, добри познаваоци права, толико да зборник византијског права Прохирон и још много обимнији зборник права Василике од 60 књига знају напамет (чл. 1–2). О избору табелиона се извјештава управник града- префекта Константинопоља – епарха, а његова одлука је пресудна и коначна. Њему се табелиони заклинају да су избор новог табелиона извршили непристрасно и објективно, а потом сви табелиони одлазе у цркву по благослов, након чега слиједи гозба (чл. 3). Новоизабрани табелион је дужан да преда примицерију три номизме, сваком табелиону по један, а за своје радно мјесто или сто за којим ће обављати дјелатност (који се обично налази испред цркве, или на неком прометном мјесту као што је

---

¹¹ З. Симоновић, *Епархова књига- Византијски зборник правила из занатства и трговине Лава VI Мудрог*, Ниш 2004. Ту се на српски језик термин табелиони преводи као *тавуларији* и објашњава се појмом *нотари*.

¹² Данас у Грчкој професију јавних биљежника регулише Кодекс о јавним биљежницима (*Kodikas symvolaiografon – Κώδικας συμβολαιογράφων*). М. Todorović-Simeonides, „О професионалној одговорности јавних beležnika u Grčkoj”, *Evropska revija za pravo osiguranja* 1/2013.

трг) мора платити још шест номизми (чл. 14).¹³ Дужности табелиона су наведене веома прецизно. У случају непоштовања обавеза нотар је плаћао новчану казну за лакше прекршаје, док је за теже прекршаје могао да добије и дисциплинску казну која се спроводила пред епархом, а била је тјелесна (чл. 4 и 5). Наиме, приликом састављања документа нотар је дужан да то учини пред свједоцима и присутним грађанима, а у случају да не поштује ово правило нотару је изрицана казна бичевање и шишање косе и браде од стране епарховог суда (чл. 12). Табелиони у Византији су обављали послове који су веома слични онима које ће касније обављати јавни биљежници. Састављали су и потписивали разне акте: купопродајне, брачне, уговоре о поклону, тестаменте и разне друге уговоре. Истина, писање приватноправних уговора било је највећим дијелом шематизовано, уз понављање устаљених формула, при чему су се нпр. код купопродаје мијењали само субјекти, предмет и цијена. Читав посао се обављао у присуству уговарача и свједока. Након састављања концепта, исправки и додатака по потреби, прелазило се на писање текста уговора. Уколико је један од уговарача неписмен или је жена, тавулар је био дужан да му растумачи текст уговора. Завршена исправа читана је уговарачима и ако је написана у складу са њиховим жељама и правом приступило се аутентификацији потписима. Испод текста стављали су своје потписе свједоци и на крају тавулар. Његов потпис имао је улогу комплеционе формуле, којом је потврђено да је исправа састављена и написана *lege artis* и по жељама странака.¹⁴ Сва прописно употребљена формална обиљежја, као што су крстови са именима уговарача, континуирани рукопис итд, давали су исправи доказну снагу. Ипак, доказна моћ није била апсолутна будући да су у случају оспоравања документа његову аутентичност били позвани да бране свједоци и тавулар.¹⁵ За састављање исправа нотари су узимали новчане износе које је држава одређивала. Ако би неко од нотара прекршио прописану тарифу накнаде за рад ризиковао је да буде лишен свог звања и да буде кажњен већ поменутом тјелесном казном. С друге стране имали су право на поклоне од својих клијената који су хтјели добровољно да их награде (чл. 25).

Број табелиона за Цариград је ограничен на двадесет четири (чл.23). Њихови помоћници су и даље били писари који и даље немају никакве везе са састављањем исправе. Дакле, нису смјели да састављају уго-

¹³ Златни новчани апоен који је уведен умјесто солида, и био у оптицају на територији византијског царства у десетом вијеку.

¹⁴ Ђ. Бубало, *Српски номици*, Посебна издања Византолошког института САНУ, књ. 2, Београд 2004, 70.

¹⁵ *Ibid.*, 71.

воре, а уколико би били ухваћени да то ипак чине, кажњавани су отпуштањем из службе без права да буду запослени код других нотара (чл. 17 и 18.). Ниједан нотар нема право унајмити писара без дозволе скупштине и примикрије, који треба да утврде да је кандидат за писара достојан те функције. Нотар није смио имати више од једног писара, чија плата износи 2 кератија на сваку номизму (чл. 24 и 19).

Даље, читав низ параграфа посвећен је међусобном односу нотара (6,7, 8, 9, 10, 11 и 20). Конкретно параграфи 6, 7, и 8 односе се на међусобне односе два нотара у случају састављања докумената и евентуалних сукоба интереса који могу да се јаве међу њима. Ако нотар буде позван да састави неки документ, па се последице тога позове и неки други нотар новчану награду ће подијелити на једнаке дијелове. Ако се приликом састављања документа један од нотара по својој вољи удаљи губи право на новчану накнаду (чл. 6). Исто тако, ако нотар у току састављања неког акта оде али позове другог нотара, тај нотар добија двије трећине новчане накнаде, а једну трећину добија први нотар (чл. 7). Такође, ако нотар буде позван и састави основни текст документа, а затим буде позван други нотар, који исто саставља текст документа и завршава његово оформљење, а није знао да је документ већ састављен прије њега, добиће цијелу новчану накнаду. Међутим, ако је знао да је документ већ састављен од стране другог нотара, онда добија једну трећину накнаде, а двије трећине накнаде добија првопозвани нотар. Но, када последице позива два нотара посљедњи буде нижи по рангу, тада оба добијају награду у једнаким дијеловима (чл. 8). Даље, параграф 9 говори о правима нотара када буде у канцеларији другог нотара. Сљедећи 10. параграф говори о случају да се појави сумња у вези са цијеном документа, онда случај ријешава примикрија, а ако је свота велика спор рјешава епарх. Параграф 11 говори о томе ко је надлежан да рјешава спорове у случају сукоба два нотара. Прва инстанца за рјешавање спорова је *primicerius*, а последице тога се сукобљени нотари могу обратити архонту. Затим параграф 20 говори о томе да сваки тавулар има своју територију у оквиру које врши свој посао те да други нотар нема права да га истисне са те територије.

О предсједнику корпорације – примикрији (*primicerius*) говоре параграфи 21 и 22. Наиме, избор примикрије је потврђивао епарх. У случају да није био достајан те функције биран је други по рангу нотар, а ако ни он није био достајан онда трећи по рангу. Након избора нови примикрија је имао обавезу да се захвали својим потчињеним нотарима. Примикрији је дужност предсједника корпорације могла престати због болести, старости или изнемоглости. И ако више није обављао посао и даље је примао плату. Примикрију је наслеђивао најстарији по звању нотар.

Едикт садржи неколико чланова који се односе на предаваче правних наука и њихове асистенте (наставнике закона и учитеље). То су била лица која су обучавала нотаре за њихов позив и који се постављају указом епарха (чл. 13). Међутим, они се нису смјели бавити радом нотара. Ако би то прекршили кажљавани су батинама и губили су право да се баве својом професијом (чл. 15). Према параграфу 16 учитељима је било забрањено да примају ученике који би хтјели да пређу код њих из друге школе све док не протекне рок за који су они платили часове претходном учитељу. Такође, родитељи су могли да пребаце своју дјецу из школе ако им се не посвећује довољна пажња односно ако дјеца нису довољно нучила. Неопходно је да том чину пребацивања из једне школе у другу обавезно присуствује примикрија.

С обзиром на то да је нотар за вријеме свог живота уживао велико поштовање, у случају његове смрти требало га је испратити онако како заслужује његов ранг. Посљедњи 26. параграф говори управо о томе, о почастима које треба да добија нотар када умре. Као и када се бира неко у редове нотара тако и приликом његове смрти сви чланови корпорације носе свечане хаљине – ефестриде. Образовали су поворку која га је пратила до мјеста гдје ће бити покопан. О неопходности присуства нотара говори то да је била предвиђена казна за оне који не дођу на сахрану без оправданог разлога, а износила је 6 кератија.

ЗАКЉУЧАК

Без обзира на то што је Јустинијан исправама табелиона дао већу доказну вриједност, мишљења смо да су у том периоду положај и улога табелиона у Византији били рудиментарни у односу на тавуларе. Иако је Византијско царство баштинило од свог античког претходника нотарску службу, ипак је прилагођавало другачијим историјским околностима. Чињеница је да је Лав VI у том дијелу Епархове књиге дјелимично поновио Јустинијанове новеле о табелионима, али је додао неке своје одредбе.

Дакле, на осову детаљне анализе табелиона у Епарховој књизи можемо јасно закључити да ова установа показује знатно зрелији стадијум, који се по многим елементима приближава особинама касних јавних биљежника. Но, без обзира на све промјене и поштравање услова под којима су радили нотари, они ни у Византији нису прерасли у особе јавне вјере. Они су остали и даље приватни биљежници који састављају исправе у име странака и на њихов захтјев, пружајући им квалификоване правне савјете приликом сачињавања приватних докумената. Стога, документи које су састављали нотари у Византији нису имали карактер јавне вјере.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Аврамовић, Сима, „Правноисторијски аспекти нотаријата“, *Јавнобележничко право*, Београд 2005;
2. Бубало, Ђорђе, *Српски номици*, Посебна издања Византолошког института САНУ, књ. 2, Београд 2004;
3. Бујуклић, Жика, *Форум Романум – римска држава, право, религија и митови*, Београд 2005;
4. Костренчић, Марко, *Fides publica (јавна вера) у правној историји Срба и Хрвата до краја XV века*, Београд 1930;
5. Мојовић, Никола, „Од римског табелиона до модерног нотара“, *Правна ријеч* 1/2004;
6. Мојовић, Никола, „Историја латинског нотаријата“, *10 година нотаријата Републике Српске*, Бања Лука 2018;
7. Симоновић, Зоран, *Епархова књига – Византијски зборник правила из занатства и трговине Лава VI Мудрог*, Ниш 2004;
8. Селаковић, Никола, „Корени латинског типа нотаријата“, *Анали Правног факултета у Београду* LXV-3/2017;
9. Стојчевић, Драгомир, „*Tabulae ceratae herculanensis i expensilatio*“, *Анали Правног факултета у Београду* 1958/2;
10. Todorović-Simeonides, Mira, „О професионалној одговорности јавних beležnika u Grčkoj“, *Evropska revija za pravo osiguranja* 1/2013.

Објављени извори

1. *Digesta Iustiniani, BIA- Bibliotheca iuris antique;*
2. *Novelae Iustiniani, BIA- Bibliotheca iuris antique;*
3. *Codex Iustinianus, BIA- Bibliotheca iuris antique.*

Електронски претраживач извора римског права

1. *BIA - Bibliotheca iuris antique, Sistema informativno integrato sui diritti dell antichita, Direzione scientifica di Nicola Palazzolo, Milano 2000.*

Senior Assistant Mirjana Pupić, LL.D.

Faculty of Law, University of East Sarajevo

PUBLIC NOTARIES IN BYZANTIUM

Summary

Byzantine contribution to the development of notary is significant, even greater than previously emphasized. However, tabellions in the emperor Justinian's time had not reach the level of significance they had later, in the tenth century. The author confirms this position with a detailed analysis of Byzantine tabellions in the Book of the Eparch, written in that period. This collection of regulations governed the rules of conduct of many guilds such as dealers in bullion, bankers, wax and taper merchants, tanners, butchers, bakers, etc. The importance of the notary is reflected in the fact that the first chapter of this edict is dedicated to them, notably the most important profession among the twenty-two trade and craft guilds. Moreover, the chapter on the college of notary is the most detailed one in the whole Manual. The chapter gives a meticulous account on many issues concerning the tabellions, making them into a more serious institution with corresponding professional organisation. It contains 26 paragraphs, while other collegia have significantly less space dedicated to them. The fact that some writers consider this part of the Book of the Eparch to be the first notarial code in the world, further confirms the importance of this legislative undertaking.

Key words: *Tabellion; Tabellion documents in Justinian's law; Book of the Eparch.*